

log setkáva buď v učebnicích statistiky pro mírně pokročilé, nebo ve výkladech o plánovaní experimentů; výklad nebývá vždy systematický a je proto užitečné doplniť jej o poznatky z Bosákovy práce.

Ve studii je postupně probráno niekoľik analogických okruhů, a to: latinský čtverec, latinský obdélník (v psychologické literatuře obvykle nazývaný neúplný latinský čtverec), latinský obdélník typu $2 \times n$, $3 \times n$, řecko-latinské čtverce a Roomovy čtverce. Výklad je proveden vždy na dvou rovinách – pomocí příkladu je čtenář uveden intuitivně do problematiky a v další části je výklad matematický; při tom u některých teorémů je uveden důkaz; tam, kde by byl důkaz složitý, je vypuštěn.

Bosáková knížka není určena pro odborníky ze speciální vědní disciplíny, neměla by však uniknout pozornosti experimentálních psychologů. V. Břicháček

O. Kondáš

KLINICKÁ PSYCHOLÓGIA

Osveta, Martin, 1977, str. 380.

Prvá slovenská učebnica klinickej psychológie má presne vymedzený obsah najmä v pomere k tým oblastiam klinickej psychológie, ktoré pre svoj rozsah náplne sa formujú v samostatné vedné disciplíny ako je psychodiagnostika, psychopatológia a pod. Klinickú psychológiu definuje autor ako vedeckú disciplínu, ktorá sa zaoberá duševným životom, resp. psychickou reguláciou správania z hľadiska choroby a dysadaptácie. Chápe ju ako vedu, ktorá tvorivým spôsobom rozvíja, obohacuje a utvára systém teoretických i operatívnych poznatkov a špecifických metód.

Po analýze všeobecných a teoretických problémov klinickej psychológie prechádza k charakteristike klinickej psychológie. Knihu rozdelil do 12 kapitol.

V prvej kapitole sa zaoberá náplňou jednotlivých oblastí klinickej psychológie a z toho vyplývajúcej zásad práce klinického psychológa v psychodiagnostike, terapii, prevencii, vo výskume, výučbe a zdravotnej výchove. Sú to všeobecné zásady etických noriem v práci klinického psychológa. Problém normality predstavuje v svetle štyroch rozdielnych koncepcných prístupov v snahe vysvetliť tento pojem a hlavne podmienky a kritéria rozličného chápania tohoto pojmu.

Druhá kapitola je venovaná histórii vývoja klinickej psychológie. Autor sa pres-

ne pridržiaval titulu kapitoly „Historické údaje klinickej psychológie“, pretože čitateľa oboznamuje len s niektorými najvšeobecnejšími údajmi. Väčšiu pozornosť venoval klinickej psychológii u nás. Nazdáva sa, že histórii klinickej psychológie se mohla venovať väčšia pozornosť.

Smery a teórie sú uvedené v tretej kapitole, ktorá je logickým pokračovaním predošlej v tom zmysle, že uvádza autorov a smery, ktoré ovplyvnili vývin klinicko-psychologických predstáv. Zo známejších koncepcií a teórií s kritickou uvážlivosťou uvádza tie, ktoré vychádzali z asocianistickej psychológie a pri vysvetľovaní patogénnych činiteľov prehodnocovali v porovnaní s organo-patologickým smerom význam psychogénnych faktorov. Z jednotlivých teórií vyzdvihuje tie prvky, ktoré sa dotýkajú organizácie a integrácie osobnosti. Najširšie sú rozpracované teórie učenia. V svetle týchto teórií vysvetľuje vznik porúch ako je úzkosť, neurotické symptómy, abúzus. Zdôrazňuje význam motivačných faktorov i zástoj učenia v adaptácii a dysadaptácii na strane jednej a na strane druhej poukazuje na vplyv nauky I. P. Pavlova na rozvoj psychológie učenia.

Štvrtá kapitola je venovaná vzniku a vývinu porúch. Hoci v predošlej kapitole autor rozoberal teórie, ktoré sa venovali vzniku a vývinu porúch, osobitnú pozornosť venuje tým psychogénnym činiteľom, ktoré sa považujú za zdroj duševných porúch, dysadaptácií, deviací a majú svoj význam pri vývine telesných chorôb. Zaraďuje tu konflikty a psychotraumy, frustrácie a deprivácie, strach a anxieta, interpersonálne vzťahy, psychickú záťaž a stres. Podáva psychologickú analýzu každej z uvedených psychogénnych traum na základe najnovších literárnych poznatkov o ich význame pri vzniku či už neurózy alebo psychosomatických chorôb. Túto kapitolu považujeme spolu s autorom za základ celej klinickej psychológie, preto sa autor k týmto otázkam vracia aj v ďalších kapitolách z iného pohľadu.

Piata kapitola je venovaná metodologickým problémom a výskumom v klinickej psychológii, v ktorej si autor kladie za cieľ určiť, čo je pre klinickú psychológiu spoločné, napr. so všeobecnou a experimentálnou a čo je rozdielne. Po rozbere všeobecných princípov nasledujú metodologické špecifičnosti klinickej psychológie, zvlášť vo výskume.

Šiesta kapitola sa zaoberá individuálnymi odlišnosťami duševnej činnosti. Ana-

lyzujú sa v nej psychické funkcie, procesy a stavy so zreteľom na psychopatologické odlišnosti, najmä deficitu, dysfunkcie, a preto táto kapitola je v podstate zhodná so všeobecnou psychopatológiou. Vnímavosť, pozornosť, vedomie, fantázia, pamäť a učenie, myslenie a reč, emotivita, vôľové konanie sú vyčerpávacím spôsobom interpretované z hľadiska všeobecnej psychopatológie s tým rozdielom, že sa diskutuje o možnostiach ich objektivizácie psychodiagnostickými technikami.

Siedma a ôsma kapitola tvoria organický celok, kde sa zohľadňujú nielen duševné funkcie, procesy a stavy, ale celá osobnosť, jej štruktúra a hľadisko adaptácie. Pri hodnotení osobnosti, jej adaptácie vo vzťahu s úrovňou sa dostávajú do popredia tie faktory osobnosti, od ktorých závisí úspešnosť, či neúspešnosť výkonu. Vyčerpávacím spôsobom rozoberá teórie schopností a z nich vyzdvihuje prínos faktorovej analýzy, ktorú analyzuje na Guilfordovom modeli štruktúry intelektu. Na ukážkach Wechslerových scattergramov vysvetľuje kvantitatívne a kvalitatívne hľadisko hodnotenia intelektu a mentálnej retardácie. Kapitulu uzatvára popisom špecifických porúch ako je dyslexia, dysgrafia, dysortografia, dysklakúlia.

Deviata kapitola je pokračovaním siedmej kapitoly, v ktorej sa riešia otázky podmienok porúch adaptácie. V teoretických úvahách o klasifikácii jednotlivých stupňov duševných porúch rozvádza klasifikačné systémy (Wolman, Thorne), ktoré sa síce v praktickej diagnostike neujali, ale pre mnohé prednosti ich preferuje. V stati o neurotickej maladaptácii podáva v skrátenej forme prehľad náhľadov sovietskych a iných autorov, ich odlišnosti v chápaní neurózy, neurotickej reakcie a neurotickej osobnosti. Psychopatiu chápe v zmysle Schneiderovej definície, podľa ktorej abnormalitou trpí viac okolie, spoločnosť a menej postihnutý. Na ozrejmnenie štruktúry osobnosti psychopata uvádza kazuistiky s odôvodnením, že sa poslucháč s jednotlivými formami stretne pri štúdiu psychiatrie, preto ich len taxatívne vymenuje. Abúzus a drogová závislosť a rozličné poruchy správania (delikvencia, tuláctvo, záškoláctvo, instabilita, rozličné telesné defekty) sú zhrnuté do všeobecne akceptovaných poznatkov, takže dotvárajú oblasť psychopatie vo forme uvedených syndrémov.

Problémy psychosomatickej medicíny analyzuje v desiatej kapitole, „Psychosomatické aspekty pri telesných chorobách a hospitalizácii“. Sústredil sa na dva

základné okruhy problémov, a to na vplyv prostredia pri vzniku choroby a na odraz choroby v osobnosti jedinca. Charakteristiky jednotlivých psychosomatických chorôb sú vyčerpávajúce a prehľadné.

V jedenástej kapitole sa autor venuje neuropsychológii. Po krátkom historickom prehľade vývoja neuropsychológie sa zaoberá štruktúrou mozgu a psychickými funkciami. Tri funkčné bloky v mozgu spojené s percepciou, reguláciou a aktivitou mozgu interpretuje v zmysle prác A. R. Luriju a jeho žiakov. Lézie temporálneho, spánkového a zhlavového, ako aj formy patických porúch sú interpretované z hľadiska nielen ich špecifickej zmeny osobnosti a jednotlivých funkcií, ale súčasne poukazuje na možnosti ich objektivizácie psychologickými metódami. V závere kapitoly uvádza známe psychodiagnostické súbory testov využívané v neuropsychológii.

V záverečnej kapitole sa autor venuje praktickým otázkam psychologického vyšetrenia a individuálneho prístupu k pacientovi. Preberá techniky diagnostického rozhovoru, poukazuje na zásady pri aplikácii psychodiagnostických testov. Úvahovým spôsobom rieši vzťahy psychodiagnostiky a psychoterapie, prevencie a psychohygiény. V prílohe je uvedené triedenie psychodiagnostických metód z niekoľkých aspektov, ako aj medzinárodná klasifikácia duševných porúch.

Práca sa opiera o 362 literárnych prameňov a je doložená 71 obrázkami a 12 tabuľkami, ktorými sa zdôrazňuje názornosť jednotlivých problémov. Je uvedený menný a vecný register ako aj krátky ruský a anglický súhrn.

Autor pri koncipovaní učebnice vychádzal z hypotetického predpokladu, že veda je dynamickou sústavou poznatkov, a preto zvolil formu monografického spracovania základov klinickej psychológie. V učebnici pre jej obmedzený rozsah zvolil formu odkazov na prístupnú literatúru, najmä domácu, v takej štylistickej forme, ktorá oprávňuje examinátora vyžadovať aj vedomosti z citovanej literatúry a poslucháčov zasa vedie k tvorivej činnosti, pretože poskytuje podnety pre analýzu javov hypotetickej povahy, čím dáva námety aj pre prácu v seminári.

Kondášova učebnica predstavuje úspešný pokus o vyčlenenia a rozbor obsahu klinickej psychológie, a to napr. aj v porovnaní s blízkymi odbormi ako je psychodiagnostika, psychoterapia a psychohygiény. Zdá sa nám na škodu, že vyne-

chal oblasť endogénnych psychóz a psychofarmakológiu. Účasť klinického psychológa pri riešení teoretických otázok psychóz je nutná zvlášť pre široké možnosti diagnostiky a terapie v procese resocializácie. Psychologické a psychopatologické zmeny osobnosti v psychotickom procese, ich vzájomné oddiferencovanie zapadá aj do teoretickej náplne klinickej psychológie. Štúdium účinku antidepresív alebo fenothiazolových preparátov zasa spolu určuje cesty výskumov v klinickej psychológii.

Recenzovaná učebnica je prínosom pre klinickú psychológiu aj svojou logickou presnosťou a formuláciou základných postulátov i širokou naväznosťou na styčné odbory. K jej prednostiam patrí ďalej snaha začleniť výskumy našich bádateľov do rámca všeobecných poznatkov a koncepcií. Starostlivý výber reprezentatívnych literárnych príspevkov a ich zhodnotenie z pozície jednoznačnej marxistickej orientácie so širokým využitím prínosov sovietskej psychológie sú dôležité črty tejto učebnice.

Kondášova učebnica nielen vyplňuje citeľnú medzeru nedostatku základných učebníc z psychologických vied, ale je aj všeobecným obohatením literárneho fondu psychologickéj vedy. Okrem jednoznačnej marxistickej orientácie jej prínos pre slovenskú psychológiu je aj v jej jazykovej kultivovanosti, štylistickej osobitosti a logickej presnosti. Vkusnou úpravou aj vydavateľstvo Osveta sa pričínilo o jej príťažlivosť u tých, ktorým je kniha určená, a to študujúcim psychológiu, psychológom a lekármi. **A. Stančák**

I. Perlaki

INOVÁCIA V ORGANIZÁCI

Alfa, Vydavateľstvo technickej a ekonomickej literatúry, Bratislava, 1977, 154 s.

Kniha, ktorá je koncipovaná jak učebný text a pomůcka pro pracovníky na všech stupních řízení, pro racionalizátory, zlepšovatele a novátory, jakož i posluchače vysokých škol, je v naší odborné literatuře dílem průkopnickým. Zabývá se problematikou, která patří v současném období vědeckotechnické revoluce a inovační exploze k největším a nejvýznamnějším problémům teorie i praxe organizace a řízení. Je to vlastně první publikace u nás, která zpracovává souborně mimořádně závažnou a aktuální problematiku tvoření, navrhování a realizaci inovací v organizacích.

Publikace je rozdělena do osmi kapitol. Vědeckotechnická revoluce — období inovační exploze, Řešení organizačních problémů, Tvořivý jednatel, Tvořivá skupina, Metody podněcující tvoření a navrhování inovací, Proces realizace inovací, Pracovní iniciativa a bariéry realizace inovací, Odstraňování a překonávání bariér realizace inovací. První část knihy (1.—5. kapitola) je zasvěcena problémům tvoření a navrhování inovací, v druhé části (6.—8. kapitola) zpracovává autor problematiku realizace inovací. Podle našeho názoru je třeba zdůraznit, že Perlaki těží ze svých dlouholetých výskumů. Jeho práce je původní, vychází ze společenských potřeb.

V první ze dvou základních částí textu je popisován a analyzován vliv vědeckotechnické revoluce na organizace a jejich prostředí. Perlaki upozorňuje na rozdíl mezi systémem, ve kterém je na prvním místě kapitalistický zisk a systémem, který vychází především ze zájmů člověka a celé společnosti. Rovněž se soustřeďuje na důslednou kritiku buržoazních teorií „jednotné industriální společnosti“ a „teorie konvergence“, které se snaží dokazovat podobnost a „konvergenci“ socialismu a kapitalismu. Právem věnuje poměrně hodně místa důslednému výkladu inovace v různých souvislostech a jejímu významu pro socialistické organizace.

Přínosem publikace jsou nesporně samostatné kapitoly pojednávající o hlavních znacích a charakteristikách tvořivých jednotlivců, jakož i o základech efektivní skupinové práce v procesu skupinového rozhodování a řešení problémů. Perlaki uvádí, že při tvořivém, nerutinním řešení organizačních problémů se často kladou na tvořivost jejich řešitelů (ať už pracují individuálně nebo kolektivně) značné nároky. Přehledně popisuje hlavní znaky a charakteristické vlastnosti tvořivých jednotlivců, rovněž se zabývá psychologickými aspekty srovnání práce jednotlivce s prací skupiny.

Velmi důležité místo zaujímá v publikaci subkapitola řešící tematiku zvyšování efektivnosti skupinové práce. Je zaměřena na autorovu původní metodiku určenou k zvyšování socioekonomické efektivnosti socialistických pracovních kolektivů. Perlaki ji nazval komplexní přístup k zvyšování socioekonomické efektivnosti skupinového rozhodování a řešení problémů. Jedná se o specifický typ konkrétního sociálního výskumu — sociotechnický výskum zaměřující se na identi-